II.

Předkládací zpráva

Příprava Národního programu orientovaného výzkumu a vývoje (NPOVaV) byla uložena usnesením vlády ze dne 5. ledna 2000 č. 16 o Národní politice výzkumu a vývoje České republiky. Cílem bylo odstranit dosavadní nekoordinované postupy přípravy programů výzkumu v působnosti jednotlivých správců rozpočtových kapitol a využít při přípravě návrhu priorit tohoto národního programu moderní přístup „technology foresight“ se zapojením širší odborné veřejnosti. Neméně významným cílem bylo odstranění stávající neodůvodněné metodické a organizační rozdílnosti přípravy, realizace a hodnocení programů. Vláda uložila, aby příprava návrhu byla zabezpečena formou veřejné zakázky dle zákona č.199/1994 Sb., o zadávání veřejných zakázek, ve znění pozdějších předpisů. Nositelem veřejné zakázky bylo Technologické centrum Akademie věd České republiky, které spolupracovalo s Inženýrskou akademií České republiky.

Přípravy návrhu NPOVaV se účastnilo více než 500 odborníků nejen z vysokých škol a výzkumných ústavů, ale rovněž z podniků a dalších uživatelů výsledků výzkumu. V rámci přípravy byly navštíveny stovky průmyslových a zemědělských podniků, nemocnic a dalších uživatelů, kde byla provedena podrobná SWOT („Strenght, Weakness, Opportunity, Threat“) analýza jejich budoucích potřeb tak, aby výsledky programu zlepšily konkurenceschopnost ekonomiky a další stránky života společnosti.

Ministr školství, mládeže a tělovýchovy v prosinci roku 2000 jmenoval Koordinační radu pro přípravu Národního programu orientovaného výzkumu a vývoje jako poradní orgán ministerstva, který sledoval postup přípravy a případně doporučoval změny postupu. Rada byla složena z náměstků ministrů zainteresovaných resortů, poslanců a senátorů věcně příslušných výborů Parlamentu České republiky a představitelů hlavních zainteresovaných institucí, svazů a sdružení z oblasti výzkumu, výroby a dalších uživatelů výsledků výzkumu a vývoje.

Výsledek veřejné zakázky – návrh NPOVaV a systém jeho řízení – předložilo Technologické centrum AV ČR v souladu s uzavřenou smlouvou Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy v prosinci 2001.

Informace o postupu přípravy Národního programu orientovaného výzkumu a vývoje se setkaly s příznivou odezvou v odborných orgánech Komise EU i na řadě konferencí v zahraničí. O výsledku veřejné zakázky a dalším postupu byl informován dne 27. února 2002 hospodářský výbor Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Výbor ve svém usnesení č. 410 kromě jiného doporučil, aby Národní program orientovaného výzkumu a vývoje a způsob jeho realizace byl zařazen mezi rozpočtové priority budoucích fiskálních období.

V podstatě paralelně probíhaly práce na přípravě zákona o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků. Zákon č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných

prostředků a o změně některých souvisejících zákonů (o podpoře výzkumu a vývoje), nabyl účinnosti dnem 1. července 2002. Zákon a jeho prováděcí předpisy přinesly řadu změn do poskytování účelové podpory výzkumu a vývoje. Zákon zavedl místo pojmu „Národní program orientovaného výzkumu a vývoje“ kratší pojem „Národní program výzkumu“. Změna názvu nemění věcnou ani systémovou podstatu programu. Vzhledem k uvedeným změnám právních předpisů a některým nedořešeným problémům připraveného návrhu (systém řízení, dílčí nedostatky průřezových programů aj.) byl v květnu roku 2002 předložen vládě návrh NPOVaV jako rámcový, z kterého se bude při přípravě konečného návrhu Národního programu výzkumu vycházet. Důvodem tohoto postupu bylo efektivní využití práce několika stovek odborníků, kteří se na přípravě podíleli, a vytvoření podmínek pro usměrňování obsahu a formy resortních programů výzkumu připravovaných k zahájení v roce 2003. Tyto programy již měly být dostatečně kompatibilní s návrhem Národního programu výzkumu, který bude zahájen od roku 2004, a do kterého by měla být většina programů výzkumu zahajovaných v roce 2003 převedena.

Vláda návrh NPOVaV projednala a usnesením ze dne 22. května 2002 č. 517 vzala návrh NPOVaV na vědomí. Zároveň uložila, aby ministr školství, mládeže a tělovýchovy ve spolupráci s předsedou Rady vlády ČR pro výzkum a vývoj a dalšími předložil vládě do 31. prosince 2002 návrh Národního programu výzkumu, který bude vycházet z návrhu NPOVaV.

Ve dnech 9. – 11. července 2002 se v Telči uskutečnilo výjezdní pracovní jednání k přípravě návrhu Národního programu výzkumu. Jednání se zúčastnili zástupci MŠMT, Rady pro výzkum a vývoj, MPO, MZe, MZd, MDS, MŽP, Akademie věd ČR, Asociace výzkumných organizací a Technologického centra AV ČR. Na jednání byl dohodnut věcný a termínový rámec přípravy návrhu Národního programu výzkumu (NPV).

Plnění dohodnutých úkolů bylo narušeno záplavami v srpnu 2002. Narušení telekomunikačních prostředků (telefon, e-mail), zaplavení prostor některých ústředních správních úřadů a vytíženost odpovědných pracovníků vedly k ohrožení dohodnutých termínů přípravy NPV. Situaci posoudila dne 30. srpna 2002 na svém 165. zasedání Rada pro výzkum a vývoj za účasti ministryně školství, mládeže a tělovýchovy. Rada doporučila ministryni, aby požádala o prodloužení termínu předložení návrhu NPV vládě tak, aby mohl být projednán do 31. března 2003. Doporučené prodloužení termínu neohrozí předpokládané zahájení NPV od počátku roku 2004. Ministryně školství, mládeže a tělovýchovy požádala dopisem ze dne 12. září 2002 č.j. 25 710/2002-34 předsedu vlády o Radou pro výzkum a vývoj doporučené prodloužení termínu. Předseda vlády v odpovědi dopisem č.j. 36993/02 – KP vyjádřil k žádosti kladné stanovisko. Poté příprava národního programu pokračovala podle připraveného harmonogramu v novém složení koordinační skupiny (na úrovni náměstků ministrů) a pracovní skupiny (na úrovni ředitelů odborů). Práce byly soustředěny především na sladění návrhu národního programu s přijatými právními normami a na detailnější rozpracování systému řízení a koordinace NPV.

Při přípravě návrhu je třeba zmínit nezastupitelnou a odpovědnou roli Technologického

centra, kterému byl svěřen výběr výzkumných priorit metodou „technology foresight“. Jednalo se o průkopnickou práci v rámci České republiky, která byla velmi komplikovaná obsáhlostí a šíří některých tématických oborů (například konkurenceschopnost). Výsledky veřejné zakázky Technologickému centru byly hlavním zdrojem informací pro návrh NPV v částech, kterých se týká § 5 odst. 2 písm. c) zákona č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje (především popis současného stavu daného tématického oboru v České republice a srovnání se světem).

Diskusní panely expertů při stanovování výzkumných priorit daly celkem jednoznačnou odpověď na první ze dvou otázek kladených při tématické přípravě NPV: v čem se cítí český výzkum nejsilnější a nejschopnější. Méně jednoznačné však bylo najít pro všechny zainteresované strany přijatelnou odpověď na druhou stěžejní otázku: jaké priority výzkumu jsou pro Českou republiku nejdůležitější a jaké výzkumné směry je nezbytné rozvíjet. Zde došlo k drobným odchylkám mezi názory panelů expertů (obvykle vědců s přirozenou tendencí orientovat se především na své vlastní výzkumné problematiky) a členů koordinační resp. pracovní skupiny, kteří do značné míry reprezentovali státní zájem a odpovědnost za využití prostředků v rámci NPV. Tyto menší názorové rozdíly mezi zmíněnými skupinami vedly spíše než k podstatnějšímu rozšíření priorit ke zvýšení zájmu o některé specifické a původně obecně formulované priority a ke snaze o jejich konkretizaci odpovídající tématickému zaměření konkrétního poskytovatele. Nedošlo k rozšíření tématických programů o žádný další dílčí program, který by nebyl již součástí NPOVaV. Na druhé straně snaha o podporu integrace výzkumu (systémové opatření navržené panelem expertů při přípravě výzkumných priorit metodou technology foresight) vyústila v rozšíření průřezového programu Integrovaný výzkum a vývoj o dílčí program Podpora projektů cíleného výzkumu. Tématická náplň jednotlivých tématických a průřezových programů a jejich částí je uvedena v části IV.1.

NPV počítá s orientací na projekty směřující k aplikacím a průmyslovým nebo jiným praktickým realizacím. Proto se počítá alespoň u zdařilejších projektů s postupným přechodem projektové činnosti od průmyslově vzdálenějších typů výzkumu (základní, cílený) přes aplikovaný až případně k trhu blízkému průmyslovému výzkumu nebo k jiné praktické aplikaci. Současně se počítá s tím, že část celkových nákladů na výzkum bude hrazena ze soukromých prostředků. Vzhledem ke snaze o zohlednění všech priorit státu v této oblasti, které jsou dotačně zvýhodněny podle zákona č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje, se však počítá se značnou finanční podporou NPV z veřejných zdrojů. Přitom míra státní podpory jednotlivých projektů i dílčích programů může v závislosti od jejich charakteru velmi silně kolísat.

Přechod od základního výzkumu k praktické realizaci bližšímu aplikovanému výzkumu je dlouhodobější proces a proto je snaha, aby vedle krátkodobějších projektů byly financovány v rámci NPV i například pětileté projekty. Z tohoto důvodu byl konec NPV posunut na rok 2009.

V rámci přípravy NPV se snížil oproti původnímu modelu NPOVaV počet řídících struktur z původních čtyř úrovní (Rada NPV - rada části programu - poskytovatel –

spoluposkytovatel) na dvě (Rada NPV – poskytovatel). Zároveň došlo i k relevantním úpravám Vzorového statutu a jednacího řádu NPV (část IV.2.) a Návrhu systému řízení (část IV.3.). Důvodem změn je nejen snaha najít cestu k pružnějšímu, transparentnějšímu a méně administrativně a personálně náročnému systému řízení a koordinace NPV, ale především zohlednění zákona č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje. Tento zákon, který je v souladu s rozpočtovými pravidly (zákonem č. 218/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů), nedefinuje v NPOVaV využívaný pojem „spoluposkytovatel" a plnou odpovědnost za řízení a financování programu vyhrazuje poskytovatelům. Proto také nemohou jiné úrovně řízení přejímat nebo sdílet kompetence a odpovědnosti poskytovatelů a jejich úloha v jiných strukturách řízení NPV by nebyla opodstatněna. Některé funkce původně zamýšlených rad tématických nebo průřezových programů (především vyhodnocování těchto částí NPV, koordinace poskytovatelů, informační a jiné zabezpečení atd.) bude zabezpečovat Rada NPV. Zastoupení na vysoké úrovni zainteresovaných resortů v této radě zajistí její zastřešující roli nad jednotlivými poskytovateli.

Schválení NPV vládou ČR je nezbytným krokem od návrhu k realizaci přípravy tohoto národního programu. Zásadním krokem realizace je vypsání veřejných soutěží poskytovateli na jednotlivé části NPV (dílčí programy) schválené Úřadem pro ochranu hospodářské soutěže. Zmiňovaný úřad návrh NPV již prozkoumal a došel k závěru, že tento rámcový program jako celek není předmětem řízení o povolení výjimky ze zákazu veřejné podpory (dopis č.j. 287/03-160). Po zákonem stanovené lhůtě dojde k výběru projektů na základě stanovených kritérií hodnocení, které jsou obsaženy v připravených jednotných formulářích (viz část IV. 4.). Po výběru úspěšných návrhů projektů by mělo následovat uzavření smluv mezi poskytovateli a příjemci resp. spolupříjemci. Doporučuje se vypracovat jednotnou smlouvu o poskytnutí veřejné podpory pro všechny poskytovatele v rámci NPV. Údaje o nových projektech v rámci NPV budou poskytnuty do informačního systému výzkumu a vývoje za podmínek uvedených v §31 zákona č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje. Poté poskytovatelé uvolní prostředky přidělené jednotlivým projektům do 1. března 2004.

Jak již bylo uvedeno, při zpracování návrhu Národního programu výzkumu byla splněna řada cílů uložených vládou. Jedná se o významný krok k přípravě standardního národního programu, analogického obdobným programům zemí Evropské unie. Vzhledem k decentralizaci v poskytování veřejné podpory výzkumu a vývoje v České republice se nepočítá v předkládaném návrhu NPV s financováním z jedné rozpočtové kapitoly. Hlavní odlišností od zmiňovaných zahraničních programů zůstává zejména způsob poskytování podpory z řady rozpočtových kapitol, který předkládaný návrh zabezpečuje, a vliv jednotlivých resortů na míru rozpracování výzkumných priorit. Jak z hlediska mezinárodního (příprava Národního programu výzkumu je řešena již od roku 1999 – to znamená od plného přidružení České republiky k 5. Rámcovému programu), tak z hlediska vnitřního (závazky vůči vědecké veřejnosti) však není účelné nadále odkládat zahájení NPV. Proto se předkladatelé shodli na návrhu, že současně se zahájením příprav tohoto NPV začne příprava Národního programu výzkumu II tak, aby mohl být předložen vládě do konce února 2005. Při

přípravě Národního programu výzkumu II budou využity zkušenosti z přípravy prvního národního programu s tím, že v návrhu usnesení vlády jsou zadány jeho základní parametry – podpora z jedné rozpočtové kapitoly (v souladu se zákonem č. 130/2002 Sb. se jedná o kapitolu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy) a termín jeho zahájení od roku 2006.

Prostředky na řešení Národního programu výzkumu na léta 2004 a 2005 budou součástí návrhu celkových výdajů na výzkum a vývoj jednotlivých rozpočtových kapitol, který podle zákona č. 130/2002 Sb. předkládá vládě místopředseda vlády pro výzkum a vývoj, lidské zdroje a lidská práva a předseda Rady pro výzkum a vývoj.

Výsledky připomínkového řízení jsou uvedeny v části V předkládaného materiálu, návrh je vládě předkládán bez rozporu.